

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі завдання цілеспрямованого та неперервного навчання персоналу має першочергове значення. Магістерська освіта, як складова ступеневої освіти, що логічно вписується в структуру неперервної освіти, являє собою нову освітню парадигму, може розглядатися як самостійна система, функцією якої є активна діяльність людини, спрямована на розширення професійних знань, задоволення професійних потреб й інтересів, підвищення професійної майстерності. В умовах обмежених фінансових ресурсів і можливостей навчання з відривом від виробництва дистанційна форма навчання є найбільш раціональною та ефективною для здобуття якісної освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті наукового пошуку вагоме значення мали праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених щодо дослідження сучасних процесів глобалізації, інформатизації суспільства, впровадження новітніх інформаційних технологій у навчальний процес (Р. Гуревич, С. Дорогунцов, М. Кастельс, К. Колін, К. Мей, В. Нечитайло, М. Онопрієнко, Р. Роберт, П. Саух та ін.). Для дослідження окремих аспектів неперервної освіти і відкритого навчання, організаційно-педагогічних засад дистанційної підготовки фахівців вивчалися наукові праці В. Бикова, Б. Вульфсона, О. Кареліної, І. Козубовської, В. Кухаренка, Н. Ничкало, П. Стефаненка, Н. Сиротенка та ін. Важливе значення мали наукові дослідження з основних напрямів і провідних тенденцій розвитку системи магістерської підготовки в Україні та за кордоном (В. Берека, Ж. Верже, О. Глузман, Дж. Говорт, К. Конрад, Дж. Нанамейкер, Л. Одерій, К. Островський, В. Сухомлін, І. Тауел, Є. Хриков та ін.).

Проте недостатнє теоретичне обґрунтування проблеми професійної підготовки магістрів у системі дистанційної освіти, стрімкий світовий розвиток інформаційних технологій і недостатній рівень готовності вітчизняних ВНЗ до організації професійної підготовки магістрів за дистанційною формою навчання зумовили необхідність теоретичного обґрунтування концептуальних засад щодо здійснення професійної підготовки магістрів у системі дистанційної освіти України на основі вивчення та творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду.

Мета статті полягає у висвітленні основних проблемних аспектів використання дистанційних технологій у професійній підготовці магістрів.

Виклад основного матеріалу. Однією з глобальних проблем інформатизації суспільства, переходу до нової інформатизованої економіки є проблема інформаційної нерівності. Як зазначає К. Колін, інформатизація суспільства зумовлює появу нового інформаційного середовища, яке не однаково доступне різним людям, установам, регіонам і в цілому державам [2, с. 22]. Інформаційна нерівність стає одним із головних чинників соціальної, економічної та геополітичної нерівності, в її структурі виділяються такі аспекти:

- особистісно-соціальний, зумовлений швидкою зміною інформаційного середовища, вимогами до професійної та інформаційної компетентності працівників і необхідністю відповідної соціальної адаптації особистості;
- соціально-економічний, пов'язаний із нерівномірністю інформаційної інфраструктури регіонів як результату державної політики в галузі інформатизації;
- геополітичний, зумовлений нерівномірністю процесу інформатизації в країнах з різним рівнем освіти населення [2].

У вирішенні завдання зменшення негативного впливу інформаційної нерівності на стабільність та темпи розвитку суспільства провідна роль належить системі освіти. Це безпосередньо стосується особистісно-соціального та геополітичного аспектів інформаційної нерівності. Існуючі традиційні системи освіти не повною мірою задовольняють сучасні суспільні вимоги, недостатньо орієнтовані на перспективні потреби суспільного життя, що не дозволяє належно і своєчасно підготувати людину до майбутнього, яке ставить перед людством нові глобальні проблеми. Саме такі проблеми XXI століття мають визначати зміст перспективних систем освіти і стратегію їх розвитку, освітні технології, спрямовані на формування знань і вмій ефективно використовувати можливості нового інформаційного простору. Тому перегляд усталеного змісту, технологій організації, принципів структури системи підготовки фахівців безпосередньо пов'язаний із пошуком педагогічної системи, яка забезпечить досягнення високої якості та гарантованих результатів професійного навчання і становлення особистості фахівця на рівні магістратури.

Тенденції розвитку сучасного освітнього простору виявили суперечності між соціальною системою, традиційною освітою та індивідуальними потребами і можливостями особистості. У таких умовах використання традиційних методів навчання у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців унеможливує розв'язання проблем, які виникають при цьому.

Одним із ефективних шляхів розв'язання вищезгаданих проблем є вдосконалення процесів підготовки фахівців шляхом упровадження програмованого засвоєння навчального матеріалу на основі використання дистанційної форми навчання. Проте побудова системи дистанційної освіти не узгоджується або важко узгоджується з формами організації й управління в традиційному навчанні і вимагає принципово інших організаційних, змістових і методичних підходів, освітніх технологій і методів контролю, які виникають завдяки еволюції педагогічних систем.

У світовому досвіді дистанційне навчання розглядають як найефективніший засіб забезпечення неперервної освіти, шлях до її демократизації, гуманізації та варіативності. Однак останнім часом більшість дискусій і досліджень, які відбувались у цій галузі на системному рівні, головним чином торкалися теоретичних, методологічних і методичних засад підготовки бакалаврів і спеціалістів за дистанційною формою навчання. Щодо підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», то за відсутності належної нормативно-методичної бази, досвіду й достатньої інформації вищі навчальні заклади України зіткнулися з низкою питань, що потребують ґрунтового дослідження на рівні систем очної магістерської освіти та дистанційної зокрема.

Аналіз проблем розвитку магістерської освіти (В. Карпов [1], О. Микитюк [3]) засвідчив, що існує поширена думка, за якою магістр – це науковий статус, хоча в окремих джерелах стверджується, що магістр – це академічний ступінь. Результати дослідження проблеми магістерської освіти в Україні та Росії в XIX столітті показали, що ступінь магістра мав досить високий науковий статус, а магістерські дисертації вважалися серйозними науковими

працями, у яких було закладено фундаменти цілих наукових напрямів. На сучасному етапі в більшості західноєвропейських країн уже функціонує ступенева система підготовки фахівців відповідно до головних завдань Болонського процесу, який згідно з цільовими та змістовими настановами передбачає поєднання вже існуючих систем вищої освіти відповідно до економічних і політичних реалій європейського континенту, і диплом магістра в більшості зарубіжних країн свідчить про повну вищу освіту або про післядипломну освіту.

В американській системі вищої освіти ступінь магістра посідає проміжне місце між ступенем бакалавра й науковим ступенем доктора наук. Основними вимогами для зарахування на магістерський курс в США є наявність у кандидата ступеня бакалавра наук або мистецтв, стаж і місце роботи, характеристика, письмові рекомендації від одного чи двох попередніх викладачів, складання вступного іспиту. Університетські навчальні програми підготовки магістрів якісно відрізняються від навчальних програм підготовки бакалаврів тим, що передбачають визначений обсяг самостійного дослідження (підготовка дисертації, рефератів, доповідей, експеримент з теми наукового дослідження).

Головна мета полягає в наданні студентам можливості розвивати та засвоювати теоретичні принципи й основи фундаментальних дисциплін, які вивчаються з орієнтацією на наукову діяльність. Ступінь магістра надається за умови наявності необхідної кількості залікових балів – кредитів, високого рівня академічної успішності (оцінки не нижче «добре»), складання випускних іспитів з вивчених дисциплін, захисту дисертації. Як стверджує О. Романовський [5, с. 37], ступінь магістра також надається тим студентам, які успішно завершили половину докторської програми й виконали науково-дослідну роботу, рівнем нижчу за докторську дисертацію.

У своєму дослідженні Л. Одерій [4] наводить дані звіту комісії Карнегі про стан вищої освіти в США, де зазначено, що лише 30% претендентів зараховують до аспірантури для здобуття ступеня магістра, з них 11% залишають навчання до одержання цього ступеня, лише 19% аспірантів успішно завершують навчання і стають магістрами.

Наявність швидкозростаючого попиту на магістерські ступені серед роботодавців у США – тенденція, що набула значного розповсюдження ще з 90-х років, була передбачена у масштабному дослідженні магістерської освіти в США, проведеному на замовлення Ради магістратур (Council of Graduate Schools) та профінансованому благодійним інвестиційним фондом «Pew Charitable Trusts» на початку 90-х років минулого століття. Американський дослідник К. Конрад та співавтори так і назвали свою книгу за результатами цього дослідження «Тихий успіх: магістерська освіта в США» (*A Silent Success: Master's Education in the United States*) [6]. Результати їхнього дослідження були досить несподіваними, автори повідомляли, що ступеню магістра викладачі коледжів та університетів зазвичай приписували другорядний статус, у той час як студенти та магістри мали іншу думку щодо цієї проблеми. Взявши до уваги обґрунтування самих магістрів щодо свого статусу, К. Конрад зазначає, що магістри досить позитивно оцінювали досвід навчання у магістратурі і в більшості випадків їхній погляд різко відрізнявся від негативних публікацій та песимістичних настроїв самих освітян. К. Конрад дійшов висновку, що магістерська освіта в США була дійсно «тихим успіхом» для магістрів, роботодавців та суспільства в цілому. Це дослідження розвіяло міф про «нижчий клас» магістерської освіти в США в тому випадку, коли вона не знаходила свого продовження в докторській освіті [6].

Американська дослідниця магістерських програм у галузях інженерії, педагогіки, бібліотечної справи, професор Дж. Говорт зауважує, що «у США зростає попит серед роботодавців на фахівців з магістерською підготовкою [8, с. 263-282]. Вважається, що фахівці з докторським ступенем мають занадто вузьку спеціалізацію, сконцентровану на дослідницькій роботі та теоретичних знаннях, які не задовільняють потреб сучасного виробництва, а у фахівців зі ступенем бакалавра – недостатня спеціалізована підготовка.

Водночас із попитом на магістрів зростає і кількість магістерських програм – процес, який реагує на розвиток новітніх технологій. Так, за останніми даними Національного центру освітньої статистики США станом на 2005–2006 роки було присвоєно 594 065 ступенів

магістра, з них – 17 055 з комп'ютерних та інформаційних технологій. У 2007–2008 рр. згідно з вищевказаною статистикою кількість отриманих ступенів магістра зросла до 631 000. Порівняно з 1995–1996 роками кількість магістрів у США зросла у 1,5 рази.

Узагальнюючи результати дослідження американських учених Д. Говорт, К. Конрада, можна констатувати, що магістерська освіта в США розглядається насамперед як компонент неперервної професійної освіти й може бути визначена як окрема система, функцією якої є активна й самостійна діяльність людини, спрямована на розширення професійних знань, задоволення своїх професійних потреб й інтересів, підвищення професійної майстерності. За допомогою магістерської освіти розв'язуються професійні завдання розширення знань, умінь і навичок студентів.

Магістерський ступінь має свої відмінні особливості, зокрема відмінність підходів до формування змісту програм навчання. Магістерська підготовка є істотно більш індивідуалізованою й досконалою порівняно з бакалавратом. На рівні спеціалізованої магістерської підготовки відбувається не лише синтез здобутих раніше знань та їхнє поглиблення, а й надається можливість реалізації індивідуальної освітньої програми, що розкриває творчі здібності особистості та сприяє її професійному зростанню.

У багатьох дослідженнях зарубіжних і українських авторів підкреслюється зростаюча роль технологій і засобів дистанційного навчання як основного напрямку розвитку інноваційних освітніх технологій. Освіта стає інструментом взаємопроникнення не лише знань і технологій, проте й капіталу, інструментом боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань. При цьому дистанційні технології, що базуються на сучасних інформаційно-комп'ютерних досягненнях, відіграватимуть провідну роль.

Сучасні інформаційні технології швидко змінюються. Це стосується як можливостей технологій, так і їх вартості. Звичайно, у дистанційному навчанні слід використовувати найкращі зразки технологій. Для їх вибору можна скористатися правилами, запропонованими американським ученим С. Даунсом [7]. Вдала технологія задовольняє такі вимоги: завжди доступна, функціонує, забезпечує засіб зворотного зв'язку, стандартизована, проста, персоніфікована, модульна, мінімізує можливість помилки.

Розглянемо використання новітніх технологій, форм організації та науково-методичного забезпечення дистанційного навчання магістрів інформаційних систем (ІС) у США на прикладі університету Дрексел (штат Філадельфія) – не тільки першого університету США, де було розпочато підготовку магістрів ІС за дистанційною формою навчання, а і першого ВНЗ США, де почали здійснювати підготовку фахівців за іншими освітньо-кваліфікаційними рівнями дистанційно.

Основними формами організації навчальної діяльності магістрів є віртуальні лекції, мікрогрупове обговорення, асинхронні дискусії, виконання практичних завдань, лабораторних робіт з локальною публікацією їх результатів, групова робота над проектами. Характерною особливістю організації навчання є створення оптимальних умов для усвідомленого професійного саморозвитку та самовдосконалення шляхом реалізації принципів індивідуалізації та диференціації, проблемно-пошукового навчання, педагогіки співпраці і партнерства. Ефективне використання інтерактивних педагогічних технологій на основі особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів сприяє залученню магістрів до процесу пізнання, розвитку критичного мислення, цілісному професійно-особистісному зростанню, формуванню професійного світогляду.

Для забезпечення начального процесу в університеті Дрексел з 2008 року використовують платформу «Microsoft Office SharePoint Server», що інтегрує вузькоспеціалізовані навчально-інформаційні сервіси. Основними функціями цих сервісів є такі: створення вузлів з функціональними блоками (переліком документів, календарями, подіями, опитуванням); забезпечення документообігу; забезпечення взаємодії між учасниками системи; інтеграція до існуючої інфраструктури вищого навчального закладу; робота з групами (потоками) студентів; забезпечення моніторингу якості освіти.

Сервіс «Microsoft Live Spaces» технологічно забезпечує систему групового навчання магістрів. Він дозволяє централізовано зберігати тисячі різноманітних електронних документів та забезпечувати доступ до них в межах створюваних «навчальних просторів».

Варто зауважити, що набір сервісів «Microsoft Live Spaces» пов'язаний з іншими службами, зокрема «Live Mail» (електронна пошта, адресна книга, календарне планування) і «Windows Live Messenger» (обмін миттєвими повідомленнями між магістрами і тьюторами).

Сервіс «Microsoft Windows Meeting Space» використовується для проведення інтерактивних конференцій з можливістю забезпечення спільного доступу до «робочого столу» і файлів, а також інтерактивного мультимедійного та текстового обміну інформацією. Це програмне забезпечення є зручним засобом організації «віртуального робочого столу», інтерактивних демонстрацій, розповсюдження навчальної інформації серед магістрів.

Сервіс «Microsoft Office Live Workspace» використовують для виконання «віртуальних» лабораторних робіт у групах магістрів. На його основі розроблено навчальні «простори» дисциплін зі спільним доступом для перегляду і редагування в режимі «он-лайн» без потреби завантажувати документ кожному магістру. Доступ до таких «просторів» дисциплін надається магістрам адміністратором (тьютором).

Дистанційне середовище, яке включає «портал дистанційних послуг» для магістрів та Веб-сторінки для кожної окремої навчальної дисципліни. Всі магістри мають доступ до порталу дистанційних послуг, проте лише зареєстровані магістри мають доступ до Веб-сторінок окремих дисциплін. Портал дистанційних послуг для магістрів виконує функції, подібні до деканатів та студентських рад у студмістечку. За весь час надання послуг дистанційної освіти середовище дистанційних навчальних дисциплін значно вдосконалилось і на сучасному етапі досягло розміру освітнього порталу.

Студентська «вітальня». Тут розміщено «електронний форум» для професійного спілкування. На форумі обговорюються різні актуальні проблеми, від проблем, пов'язаних із середовищем мереж асинхронного навчання чи змісту курсів, до проблем звичайного обміну інформацією, інших питань не обов'язково академічного характеру – відгуки про фільми, музику, погоду, тощо. Педагогічний персонал також може брати участь в обговореннях такого характеру.

Важливим аспектом у системі дистанційної підготовки магістрів є професійна компетентність тьюторів. Аналіз досвіду США показує, що існує кілька різних уявлень про зміст діяльності тьютора і його функції в системі дистанційної освіти. Так, у деяких формах дистанційної освіти, особливо в «жореспондентських» та відкритих університетських курсах, навчально-виховним процесом студента керує індивідуальний тьютор, який, як правило, не є розробником курсу. Тьютор взаємодіє зі студентом на індивідуальній основі за допомогою листування, у той час, як студент опрацьовує зміст курсу за навчально-методичними вказівками (*study guide*) і інші матеріалами [9].

Виділяються такі функції тьютора у системі ДО США: обговорення змісту курсу, забезпечення зворотного зв'язку зі студентами, оцінка завдань/тестів, допомога студентові у плануванні навчальної діяльності, мотивування студента, розв'язання адміністративних питань, контроль над проектами, проведення занять «віч-на-віч», зберігання записів студента, взаємодія з адміністрацією від імені студента.

Висновки. Отже, поряд із глобальним зростанням попиту на вищу та неперервну освіту посилюються тенденції до застосування технологій дистанційного навчання у світових системах відкритої освіти. Дистанційне навчання у ВНЗ не є різновидом або удосконаленим варіантом заочного, це – нова, самостійна, прогресивна форма навчання, яка володіє більшими потенційними можливостями для підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів та магістрів зокрема.

Література:

1. Карпов В. В. Психолого-педагогические проблемы многоступенчатой профессиональной подготовки в вузе : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. В. Карпов. – Ленинград, 1991. – 340 с.

2. Колин К. К. Глобальные проблемы информатизации общества: информационное неравенство / К. К. Колин // Вестник высшей школы – 2000. – № 6. – С. 27–30.
3. Микитюк О. М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти України в XIX ст. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Микитюк Олександр Миколайович ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2003. – 405 с.
4. Одерій Л. П. Оцінка в міжнародній системі освіти : методологія та інструментарій : [монографія] / Леонід Пантелеймонович Одерій. – К. : ІСДО, 1995. – 196 с.
5. Романовський О. О. Хроніка вищої освіти США (на прикладі діяльності державних і недержавних закладів) / Олександр Олексійович Романовський. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1997. – 78 с.
6. Conrad C. A Silent Success. Master's Education in the United States / Conrad C., Haworth J., Millar S. – Baltimore ; London : the Johns Hopkins University Press, 1993. – 342 p.
7. Downes Stephen. Nine Rules for Good Technology [Електронний ресурс] / Downes Stephen. – Режим доступу: http://www.masternewmedia.org/2004/04/04/nine_rules_forgood_technology.htm.
8. Haworth J. G. Master's education in the United States : A contemporary portrait / Haworth J. G., Conrad C. F. // Graduate education in the United States / P. M. Nerad, R. June, D. S. Miller (Eds.). – New York : Garland, 1993. – Vol. 2. – P. 263–282.
9. Moore M. G. Distance Education : A Systems View / M. G. Moore, G. Kearsley. – Belmont CA : Wadsworth Publishers, 2005. – P. 146–151.

У статті розглядаються основні проблемні аспекти використання дистанційних технологій для здійснення професійної підготовки магістрів. Висвітлено особливості магістерської освіти як компонента неперервної професійної освіти. Охарактеризовано новітні технології, форми організації, науково-методичне забезпечення дистанційного навчання магістрів у США на прикладі університету Дрексел.

В статье рассматриваются основные проблемные аспекты использования дистанционных технологий для осуществления профессиональной подготовки магистров. Освещены особенности магистерского образования как компонента непрерывного профессионального образования. Дана характеристика новейших технологий, форм организации, научно-методического обеспечения обучения магистров в США на примере университета Дрексел.

The article deals with basic aspects of using distance learning technology for Masters' professional training. The peculiarities of Masters' education as a component of a life-long professional education have been elucidated. There have been characterized new technologies, forms, scientific methodological support of Masters' distance training in the USA by the example of Drexel University.